

Nr 1283**av herr Ringaby m. fl.****om stöd till enskildas frivilliga insatser på vård- och utbildningsområdena, m. m.**

Valfriheten är utan tvivel en av människans mest angelägna rättigheter och även ett av de främsta kännetecknen på en demokrati. Yttrandefriheten och rätten att fritt välja sin konsumtion är det som i första hand konstituerar en rättsstat med fria människor. Därför måste statsmakten underlätta valfriheten på de flesta av samhällets områden i syfte att vitalisera konkurrensen och därmed stimulera nyskapande och prismedvetenhet. Monopol är av ondo var än det förekommer.

I princip borde väl bara försvaret, polisen och postverket av naturliga skäl vara samhällets monopol och undantagna konkurrens.

På senare år har tendensen till ökat monopoltänkande från samhällets sida förstärkts, och därmed har också valfriheten på många områden försvagats till men för alla i samhället. Vi anser t. ex. att samhällets negativa inställning mot privata initiativ på främst skol- och vårdområdet har varit olyckligt och är direkt hämmande på utvecklingen. En stor del av dessa sektors många problem torde kunna härröras från det faktum att konkurrensen på områdena varit nästan ohefintlig. I Veckans Affärer den 5 september 1974 skriver LO-ekonomen, förre riksdagsmannen Nils Kjellgren en artikel betitlad "Offentliga sektorn mår väl av konkurrens". Vi citerar: "Finns det ingen som vågar tänka tanken ut att det kan finnas områden där det offentliga (stat, landsting och kommuner) skulle må väl av privat konkurrens till glädje både för konsumenter och företagsamhet."

Om åldringsvården skriver han: "Nog borde det i de stigande pensionernas tidevarv vara möjligt att låta privat företagsamhet spela ut sina resurser.

- - Vore det inte enbart glädjande om ambitiösa och ansvarskännande personer med nödvändig kompetens gjorde en ökad insats på denna sektor. Sätt gärna in en hård offentlig kontroll men ge privathemmen en chans." Om utbildningen säger herr Kjellgren: "Jag har uppfattningen att den officiella målsättningen att skaffa alla slags privata skolor: allmänbildande och yrkesundervisande, utgör ett gruvligt misstag. Var finns möjligheterna till pedagogiska experiment? Var finns chanserna för udda elever, lärare och rektorer? Snart ingenstans."

I dessa citat framträder en välgörande vidsyn och klarsyn som markant skiljer sig från samhällets officiella njugghet mot privata initiativ på dessa områden. Vi instämmer med de åsikter som herr Kjellgren här framfört.

Inte minst ideella organisationer av skilda slag utträttar ett synnerligen

värdefullt arbete på en rad områden i samhället. Omfattningen av dessa organisationers och även andra privatpersoners arbete, som vi i detta sammanhang vill begränsa till verksamheten inom landet, är emellertid oss veterligt aldrig kartlagd eller utredd och därför inte känd till sin struktur eller storlek. Det skulle vara av intresse att få denna säkerligen mycket omfattande och väl skötta privatverksamhet i samhället på det humanitära och kulturella området liksom även fritidsverksamheten utredd och belyst ur olika synvinklar.

Vi är övertygade om att dessa frivilliga och privata krafter med ett ökat stöd från samhällets sida skulle bli ett kraftfält och ett incitament till nysskapande av oanad styrka, där kreativa människor bättre än nu kunde få pröva nya idéer på t. ex. skolans område och vårdsektorn, inte minst åldringsvården, som i det allmännas regi fått för mycket av kollektiv massvård över sig. Självfallet måste samhället då också ha insyn och kontroll över verksamheten.

Att låsa utvecklingen på särskilt skolans och vårdens områden efter enbart samhällets intentioner och därmed "sälla bort" alla nya och friska initiativ som alltid finns slumrande hos ett folk, är inte bara ett ekonomiskt slöseri utan också en oriktig begränsning av människans skaparkraft. Det sagda gäller i första hand den öppna vården, åldringsvården, hälsoservice av olika slag, tandvården, barndaghem, förskolor och den lägre undervisningen. Nog borde skolläkarnas dystra rapporter från Stockholms län till skolöverstyrelsen, vilka talar om 3 000 fall av svåra psykiska störningar bland eleverna och tusentals avhopp i förtid från skolan, vara en allvarlig påminnelse om att nya former för undervisningen borde få prövas.

Privata initiativ skulle här kunna vara värdefulla som vägledning för framtidens skolpolitik. Kanske måste skolan komma att fungera som ett hem när föräldrarna förvärsarbetar. Det finns redan sådana privata skolor, drivna av idealister, men dessa skolor håller på att dö på grund av samhällets bristande förståelse. Detta är, som Nils Kjellgren säger, ett gruvligt misstag.

När det gäller förskoleverksamheten har avsikten uppebart varit att hindra den självklara föräldrarätten att skapa alternativa förskolor, vilket upplevts som djupt kränkande av många människor, och fortfarande är privata förskolor missgynnade. Vi anser att dessa förskolor skall jämföras med de kommunala, det är ett rimligt krav i en demokratisk rättsstat.

Ett annat exempel på missriktad styrning inom den offentliga sektorn är den som förekommer inom tandvården. Vi beklagar riksdagens beslut 1973, som i princip innebär att alla nytillkommande tandläkare skall tillföras folktandvården. Att utan hänsyn till de tandvårdssökande patienternas egen efterfrågeinriktning satsa mest på den dyraste vårdsektorn är minst sagt olämpligt. Den enda favorit folktandvården bör ha är rätten till gratisvård för barn och ungdom, men i övrigt måste samhället vara neutralt gentemot den privata och offentliga tandvårdssektorn. Först då kan en fruktbar konkurrens till nytta för både patienter och samhälle upprätthållas.

Vi anser alltså att monopoliseringstendenserna på sjukvårdens, äldreomsorgens, utbildningens och tandvårdens områden måste brytas så att valfriheten och den skapande konkurrensen blir reell. För att tillgodose den enskildes krav på dessa områden måste målsättningen vara inte bara valfrihet utan även god kvalitet och tillräcklig kvantitet. Enligt vår uppfattning är valfrihetsmomentet en nödvändig förutsättning för att individen skall kunna få en ur hans synvinkel så god vård som möjligt. Med valfrihet menar vi att den enskilde individen i största möjliga utsträckning bör få välja det av olika tänkbara vård- och utbildningsalternativ som han föredrar, utan att *samhället* genom sin lagstiftning och sin resursanvändning gynnar vissa alternativ så starkt att utvecklingen av andra omöjliggörs. Finge vi till stånd en sådan valfrihet, skulle också ekonomiska jämförelser mellan olika vård- och utbildningsformer möjliggöras.

En valfrihet och positiv konkurrens av det slag som vi här förordar saknas i dag nära nog helt inom vård- och utbildningssektorerna i vårt land.

Med stöd av det anförda hemställer vi

att riksdagen hos regeringen begär

1. att en parlamentarisk utredning förutsättningslöst får kartlägga och redovisa de olika verksamheter som ideella organisationer och andra privata, frivilliga sammanslutningar eller enskilda bedriver inom undervisningens, vårdens, den sociala serviceens och fritidens områden,
2. att utredningen utarbetar förslag som syftar till att öka och effektivisera samhällets stöd till ovan nämnda frivilliga krafter så att jämställdhet uppnås mellan privata och offentliga aktiviteter samt lägger fram förslag om hur samhällets insyn och kontroll skall ordnas.

Stockholm den 24 januari 1975

PER-ERIC RINGABY (m)

INGEGERD TROEDSSON (m)

NILS CARLSHAMRE (m)

INGRID DIESEN (m)